

I.

Az 1931. év tavaszán egy japán építész, Kazuo Maeda azzal a kíváncsággal fordult hozzám, hogy a japán építészek társaságának lapjában a magyar építészet legújabb alkotásait és mestereit szeretné ismertetni és kéri, hogy megfelelő anyagot küldjek neki. Ohaját természetesen teljesítettem és 1931. októberében a „The Japanese Architects” hasábjain 6 és fél oldalon, 25 kép jelent meg: a magyar építészet foglalta Pollack Mihálytól Molnár Farkasig. Viszonyosul Kazuo Maeda több remek kiállítású könyvet küldött: a japáni építészet rövid történetéről, Tokyónak a földrengés után való újjáépítéséről és végül monografiákat új japáni lakóházakról és tea-házakról.¹

A lakóházakról küldött anyag különös erővel ragadta meg figyelmemet. Míg ugyanis az újjáépülő Tokyó többé-kevésbé Európa és Amerika mai építészetének sokféle irányát ismételi, némi japános mázzal — addig a kisebb házak viszont a japáni építészet hagyományos útjait követik, formában és szerkezetben, csak a mai mesterséges anyagoknak bizonyos mértékű alkalmazásával — oly módon, hogy a japáni lakáskultúra úgyszólván teljes tisztaságában él tovább ezekben a házakban. A féllévezerdes Zenn szellem vezeti ma is azok tervező építészeit. A legmeglepőbb azonban, hogy ezek a tisztára japáni elgondolású házak és lakások mennyire rokonszelleműek a korszerű európai építészet alkotásaival. És éppen ez az, amivel foglalkozni óhajtok, azt bővebben megvilágítani, mert úgy gondolom, hogy e tőlünk térben, fajan és természeti környezetben oly távol eső építész munkáinak megismerése élesebben megvilágítja a magunk törekvéseinek helyes voltát, mint sok, de csak saját világunkra szorító elmékedés és elméletfaragás.

Kazuo Maeda küldött anyaga, a hozzá mellékelte eredeti szerkezeti vázlatai — mint pedig O. Kümmelnek német publikációi alapján megkísérlem tehát a japáni ház értelmét megvilágítani.

II.

A japáni lakóház anyaga elsősorban és szinte kizárólag a fa: és pedig a japán sziget-

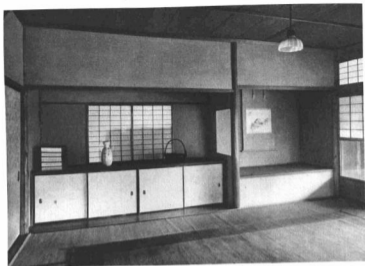
¹ V. S. Tér és Forma 1932.

világ nemes fajtái: Hinoki, egy ciprusfajta; Keyeki egy szilfafajta, — melyeket nagyobbára védőmázolás nélkül alkalmaznak, a falak számára különböző igen kemény fenyőfajfajták, bambuszfajták a szarufák és keretek számára. Követ csak az alapozáshoz használnak. A favázba foglalt falak fából, zsaluzott, vesszőfonatra csapott sárból készülnek. A tetőfedés anyaga a Hinoki héja, zsin-dely, rizszalma, nád — jobb épületeknél más cserép. Nagy szerepet játszik a papír, nevezetesen a terjedelmes tolófalaknál. Fémek közül a bronzot használják, a kovácsolt vas még rövid idő előtt is ismeretlen volt. A fa nagy szerepénél fogva az ácsmesteriség roppantul fejlett: a csapolások, átlapolások, illesztések kidolgozása számunkra elképzelhetetlenül tökéletes, viszont a statikailag helyes háromszögletű kötérendszert alig használják. Az ácsmunka tökéletessége folytán a fémkötések, kapcsok és szegek szinte feleslegesek és igen ritkák.

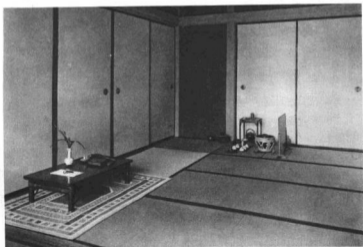
A lakóház szerkezetének egyik igen szembetűnő vonása az, hogy soha nem fekszik a földre: a legelső keretet alkotó talpfákat oszlopok tartják, amelyek köveken állanak. Igen érdekes már most az, hogy ezeket a köveket természetes formájukban használják fel, nem faragják azokat szabályosra, az oszlopok részére azokba nem faragnak csaplyukákat, ahogy mi tennők, hanem az oszlop alsó felületét hozzá faragják a kő formájához.

Tömör falak legfőjebb, ha a ház két oldalára kerülnek, de rendszeren három oldalon alkalmaznak tolófal-szerkezeteket, amelyek kettős vályukban tökéletes síman és könnyen mozgathatók. Éppígy legnagyobb részt eltolható a belső válaszfalak. Így külön ajtókra nincs is szükség, forgópántos ajtók csak bizonyos különleges célokra készülnek, az ablakok kivétel nélkül vízszintesen tolhatóak. A mennyezetek és födémek vékony gerendákra fektetett deszkákból állanak. A tetőszekek álló rendszerűek és az igen kedvelt hajlott tetősíkoknál fogva gyakran roppantul összetettek.

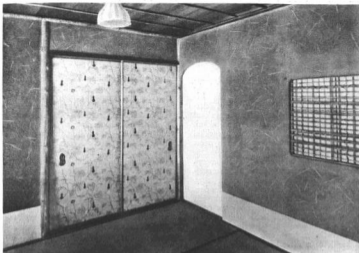
A ház alaprajzi elrendezése az apró teakunyhóól a palotáig hasonló természetű. A föld felett $\frac{1}{4}$ —1 m magasságban van a földszinti padozat, az alatta fekvő teret,

A TOKONOMA

T. SHIMA ÉPÍTESZ: B. ŪR HÁZA 1928. LAKÓSZOBA

A TEAPAVILLON BELSEJE

A TEAPAVILLON

töltik, a berendezési tárgyak hiánya, (Európában azok számának csökkenése) könnyedsége (acélszöbőtorok), áttetszősége (az üveg mind nagyobb mértékű alkalmazása), mintha közelebb hozná a két távoli világ térbeli ideáljait. Hogy a változást, amely földrésziünkön jelentkezik, mérlegelhesük, elég, ha emlékezetünkbe idézzük, milyen volt az európai interieur ötven év előtt: a bécsi Makart hatása alatt. (A falak keretezett fényképekkel, olajnyomatokkal, jobbik esetben képekkel bélégalbumszerűen teleggatta, felesleges, mert a lakásban értelmetlen tárgyakkal telerakva, pl. alabárdokkal és páncélokcal, kiszáradt palmaággakkal és sátorosznyekkel felcícomázva, oszlopokra rakott aranyozott gipszszobrokkal, stb. stb.)

Vajon Európa utánozza-e Japánt, avagy a mai japán építések utánozzák a megújuló Európát? Az utóbbiról szó sem lehet, mert Japán évezredek óta épít ily módon. Az előző kérdésre nehéz válaszolnunk, bár kézenfekvő lenne azt hinni, hogy az európai utánozza Japánt. Hiszen többször volt így. Mindenki igen jól tudja, hogy a késői rokokó évtizedes, igen erős keletázsiai hatás alá került és a díszítő részletekben a „chinoiserie” divatja uralkodott. Mindnyájan emlékszünk még a századforduló secessziós művészetének japonizmusára. De ezen tudatos stílusátvételekben csakis a díszítőrészek alkalmazása diádalmaskodott. Bizonyos irányzat a maga formáira oltotta ezeket a távoli motívumokat, amint egy előző irányzat pl. görögös díszítvényeket alkalmazott. Viszont a mai hasonlóságnál másról van szó. Mindenekelőtt nem lehet szó utánzásról, mert hiszen az új építéset és az abból eredő új iparművészet egyik legjellegzetesebb programpontja, hogy nem utánoz és nem másol tőle időben és térben távoli művészeti formákat, sem részleteikben, sem egészeiben. E hasonlóságokat tehát így egyszerűen megmagyarázni nem lehet.

Azok az európai építések, akik a mai ház formáiságát keresik, mindenekelőtt az egyszerűsége törekszenek: azt az egyszerű formát, amely a feladattól ered. A helyesen és észszerűen megoldott alaprajznak olyan háromdimenziós tömegformát igyekeznek adni, amely egyszerűségében kifejező. A sokszorosan használt, elkoptatott, csak megszokottságuk miatt kedvelt, a ház lényegéhez szervesen nem tartozó, fölösleges és anyagszerűen „díszítések” alkalmazását már azért is elkerülik, mert zavaróan érzik azokat, viszont az okszerűeknek tetszetős és művészi alakítási lehetőségeiben hisznek. A mai korszerű építészeti problémákért küzdő építésszek a ház belsőjének formálásával pszichológiai és pszichobiológiai okokból a némes egyszerűsége törekszenek, mert úgy vélik, hogy egy ilyen környezet kedvezően befolyásolja az

abban lakó ember életét, munkáinak és pihenésének további óráit, viszont az agyondíszített szoba nyugtalanító hatását a mai élet forgatagában élő emberre terhesnek tartják. Másfelől meggyőződésünk, hogy a lehetőség szerint meg kell teremteni az ember és az őt környező világ közti szerves kapcsolatot, aminek lehetőségét a mai szerkezeteink nyújtják nekünk. A középkori ember kénytelenségből várkastélyok vastag falai közé vonult, váralfalak közé szorított szűk városokba húzódott, a mai ember a természetbe kívánczik és mind erősebb vágya az, hogy még szobájából, még munkaszobájából is, a szabad természetbe lásson, hogy mellőlt elbűnték a nap sugarai. A falakat mai szerkezeteink és berendezéseink segítségével karcsú pillérekkel és üvegtáblákkal helyettesíthetjük és a lakó pillantásai szabadon elkalandozhatnak. A szobában szétszórt bútorok száma csökkenőben van, faliszekrények, az ablakpárkány alá simuló bútorok, az ebédlőnek étkezőfülkévé szűkülése révén szobáink tere mindjobban kitágul. A falfelületeknek tagolása, színekben és foltokban való megkomponálása mindig több teret nyer. Mindezek révén az európai építéset mindinkább a japánéhoz hasonlítóvá lesz, de mint mindebből kitűnik, nem annak utánzása, hanem saját-magunk szükséglete folytán.

Azonban, ah felfogadjuk azt, hogy itt nincsen szó külsőleges utánzásról, — mint pl. a rokokó idején — föltehetjük ezt a kérdést: mi lehet a benső hasonlóságnak az oka s kell-e mélyebben fekvő szellemi azonosságokra következtetni. Nehéz lenne e kérdésre határozott igennel válaszolni. A japáni forma roppantul összetett és egészen saját-szerű kulturális adottságokból virágzott ki, amelyek adottságokkal rokonokat a magunk világában nem veszünk észre. A japán építés törekvései bizonyos értelemben a zennizmusból, meditatív vallásfilozófiából fakadtak, és azok elterjesztésében egy barbárabb, erőszakosabb életnek szelídítésére való törekvés nyilatkozott meg, mert a zennizmusnak egyik benső sajátossága az ember figyelmének az őt körülölelő természet felé fordítása volt. És talán ebben a hajlamában van bizonyos rokonsága azokkal a szellemi áramlatokkal, amelyek az európai építőművészetet befolyásolják: új építészettünk az ember és a természet viszonyának bensőségesebbé válását is egyengetni látszik.

DR. ING. BIERBAUER VIRGIL

Felölts szerkesztő: Dr. Majovszky Pál

Főmunkatárs: Dr. László Béla

Segéd szerkesztő: Dr. Péter András

Kiadó: Ormos György

Magyar Művészet. 1933. 4. szám